

مطالعه تطبیقی برخی نمادونقوش گیاهی و حیوانی در منسوجات دوره ساسانی و صفوی

عطیه نتاج مجد

عضو هیأت علمی مؤسسه آموزش عالی طبری بابل

چکیده

پارچه های زیبا و با شکوه همواره از ویژگی های اصیل و بارز مشرق زمین به شمار می رود، زیرا لباس به منزله جلوه ای از هنر، منشاء شرقی داشته و به نوعی نشان دهنده اقتدار، تجمل و شکوه پوشاک آسیا است. در این مقاله نقوش پارچه ها در دو دوره ساسانی و صفوی مورد مطالعه قرار گرفته است. به این منظور ابتدا با اشاره به مذهب، فرهنگ، نماد و اعتقادات هر دوره نقوش شاخص به کاررفته در لباس ها و منسوجات آن دوران بررسی و تغییرات هر دوره مورد توجه قرار گرفته است. هنرمندان بافنده در دوره های یاد شده ضمن توجه به سلیقه های عمومی و مورد نظر مردم هرگز نسبت به ابداع و نوآوری بی تفاوت نبودند و کوشش آن ها براین بوده که منسوجاتی با کیفیت و طرح و نقش متفاوت عرضه کنند.

به همین دلیل این حرفه در گذشته رونق زیادی داشت و با توجه به تنوع نقوش می توان اظهار کرد ایران باستان از دستگاه های مجهز بافندگی به ویژه در دوره ساسانی برخوردار بوده است. هنر دوران ساسانی به عنوان چکیده ای از هنر تمامی اعصار ایران به شمار می رود. بیشترین مشخصه ی هنر ساسانی نقوش تزئینی آن است و یکی از تجلیات این نقوش در منسوجات ساسانی است که تاثیر عمیقی بر هنر ادوار و ملل مختلف تاریخ گذاشت. در دوره صفویه نیز به علت حمایت حاکمان وقت صنعت نساجی از پیشرفت چشمگیری برخوردار بوده است. منسوجات سده دهم هجری در زمره باشکوه ترین نمونه های باقی مانده آن دوره است.

در تحقیق حاضر به رمز و ماهیت نمادشناسانه نقوش خواهد پرداخت. رمز یا نماد بیان ادراکی مشهود است که باید جایگزین چیزی مخفی و مکتوم شود و این ماهیت در نقوش هر دو دوره کاملاً قابل مشاهده است. در این مقاله، با استفاده از روش های تاریخی، توصیفی و تطبیقی، سعی در ردیابی عناصر نقوش حیوانی و گیاهی منسوجات ساسانی با توجه به کیفیات فرمی و محتوایی آنها، در منسوجات دیگر دوره ی درخشان فرهنگ و هنر ایران، یعنی دوران طلایی صفوی شده است، که به عنوان دوره ی اوج درخشش هنر پارچه بافی ایران به شمار می رود.

در انتها این پژوهش به بررسی علمی و نمادشناسانه و تطبیقی نقوش منسوجات در دوره پرداخته و با ذکر مقایسه عناصر با یکدیگر تاثیر پذیری عصر صفوی از این نقوش اشاره کرده است. نتیجه ای که در این نوشته حاصل شده آن است که بیشتر نقوشی که به عنوان نقوش تزئینی در پارچه های صفوی مورد استفاده قرار گرفته اند همان اشکال ساسانی است که با کیفیت فرمی و محتوایی متفاوتی به کار رفته اند.